

Jyrki Vesikansa

P.E. Svinhufvudin muistosäätiön vuosijuhla 15.12.2017

Median rooli itsenäistymisen murrosvuosina

Kunnioitettu valtioneuvos

Arvoisat presidentti Svinhufvudin sukulaiset

Hyvät kuulijat

Itsenäistymisen juhluvuonna suomalaiset ovat innokkaasti paneutuneet myös sadan vuoden takaiseen historiaan. Ansio tästä kuuluu ensi sijassa niin sanotulle kansalaisyhteiskunnalle. Valtiovalta on sen sijaan panostanut kansakunnan muistin ylläpitämiseen varsin niukasti yhteisiä varoja. Myös P.E. Svinhufvudin työ on noussut juhluvuotena hyvin näkyviin.

Itsenäistymisen murrosvuosien kirjosta käsittelen median roolia. Se on ajankohtainen myös niin sanotun vihapuheen näkökulmasta. Sana voi olla tuhoase. Tästä voi kuka tahansa poimia esimerkkejä älypuhelimellaan, mutta osattiin sitä myös sata vuotta sitten – kirjapainon, palopuheiden ja huhujen avulla. Syyllisiä oli molemmin puolin. Ehkä historiasta voisi oppia jotakin?

*

Sata vuotta sitten elettiin puoluelehdistön kultakautta. Jokaisella puolueella oli jokaisessa kaupungissa oma äänenkannattaja – nuorsuomalaisilla Helsingissä vuoteen 1911 saakka kaksikin eli "varpusten" *Helsingin Sanomat* ja "pääskysten" *Suomalainen Kansa*. Jälkimmäinen oli siis Svinhufvudin oma äänenkannattaja. Siperiaan Ukko-Pekka tilasi *Helsingin Sanomia*, joka oli ohittanut 1911 levikissä *Uuden Suomettaren* eikä markkinajohtajuuttaan koskaan sen jälkeen menettänyt.

Maan suurimmaksi lehdeksi oli sata vuotta sitten noussut *Työmies*, joka edusti sosialistien vasenta sivustaan. Lehden toimittajista Kullervo Manner, Otto Wille Kuusinen ja Yrjö Sirola olivat sittemmin punaisen kansanvaltuuskunnan avainjäseniä. Myös punakaartin ylipäällikkö Eero Haapalainen oli toimittaja.

Porvarillisessa lehdistössä tavoiteltiin puolueiden yhteisrintamaa eli – vielä pienin alkukirjaimin – "kansallista kokoomusta". Tällöin muun muassa Porin lehdet yhdistettiin *Satakunnan Kansaksi* ja Jyväskylän lehdet *Keskisuomalaiseksi*. Itsenäisyysuuntaus ei kuitenkaan saanut sanomaansa läpi ajan valtamediassa, jolloin aktivisti Eino Suolahti perusti iltapäivälehti *Uuden Päivän*. Sen päätoimittajaksi

suostuteltiin ylioppilasjohtaja Kaarlo Koskimies, taloudenhoitajaksi tohtori Eino Railo ja toimittajaksi muun muassa *Ylioppilaslehden* edellinen päätoimittaja Väinö Nuorteva, joka alkoi heti pakinoida nimimerkillä Olli. Taloudellisena taustavoimana oli Mauri Honkajuuri Kansallispankin johtokunnasta.

Prokuraattori Svinhufvud kuului *Uuden Päivän* tukijoihin ja avustajiinkin, joskaan hän ei koskaan ollut järin kirjallinen henkilö. Epäilemättä kansallissankarin tuki itsenäisyyslehdelle oli silti tärkeää.

Uuden Päivän ydinjoukko oli nuoria miehiä. Lehden historiikin 1944 julkaissut Eino Railo muistelikin, miten "neuvottelut U.P:n perustamisesta ja johtokunnan kokoukset päättyivät usein veljellisen seurustelun hetkiin, jolloin mielikuvitus jo loihti todellisuudeksi sen, mikä vielä auersi haavekuvana tulevaisuuden ruusunpunaisella taivaanrannalla."

Yhteishenkeä vaalittiin myös "Uuden Päivän klubissa". Sen kokouksessa 6. lokakuuta kuultiin jääkäri Aarne Sihvon sepittämä ja hänen Sam-veljensä säveltämä laulu *Elon mainingit korkeina käyvät*. 3. marraskuuta Laulu-Miesten kuoro esitti tiettävästi ensi kerran Sibeliuksen *Jääkärien marssin*. Samoihin aikoihin marssi esitettiin Suomen Liikemies-yhdistyksen illanvietossa pianoversiona. Julkinen ensiesitys oli Helsingissä suuressa itsenäisyysjuhlassa 19. tammikuuta 1918.

Uuden Päivän klubin omassa itsenäisyysjuhlassa 12. tammikuuta 1918 Vanhan Ylioppilastalon Musiikkisalissa oli kunniavieraana senaatin puheenjohtaja P.E Svinhufvud, joka kertoi Siperiassa kuulleen jääkäreistä ja ajatelleensa, että "vielä niitä sentään on miehiä, vielä ei kaikki ole kadotettu". Mukana oli myös virolaisia vieraita, muun muassa Jaan Tönnisson. Virolle historian ovi avautui kuutisen viikkoa myöhemmin, 24. helmikuuta 1918, jolloin heimokansa julistautui itsenäiseksi.

Uusi Päivä tähtäsi kansalliseen yhteisymmärrykseen. Lehti tunnusti, että SDP oli puoluekokouksessaan 18. kesäkuuta ottanut puolueista jyrkimmän kannan itsenäisyyteen. *Uusi Päivä* kehuikin demareita – ja moitti porvaripuolueiden varovaisia johtajia, kuten J.R. Danielson-Kalmaria, K.J. Ståhlbergia ja R.A. Wredeä.

Kuvio muuttui tunnetusti viimeistään bolševikkien kaapattua vallan Pietarissa 7. marraskuuta ja suurlakon muututtua *Uuden Päivän* otsikon mukaan "punaisten hirmuvallaksi". Syntyi Svinhufvudin itsenäisyysenaatti; myöhemmät vaiheet tunnette kaikki.

*

Meidän silmissämme sadan vuoden takaiset lehdet ovat petiittiaavikoita. *Uudessa Suomettaressa* ja *Helsingin Sanomissa* uutiskuvat muokattiin usein viivapiirroksiksi, mutta *Uudessa Päivässä* kuvia oli lähes pelkästään ilmoituksissa.

Niin sanotusta korsettitaivasta oltiin vapautumassa siinä kuin naiset alkoivat luopua moisesta vaatekappaleesta, mutta kolmen palstan otsikkoon uskaltauduttiin vain lokakuun vallankumouksen tai Alfred Kordelinin murhan kaltaisissa uutisissa. Lehdet olivat kuitenkin varsin tuoreita. Esimerkiksi sunnuntaina 27. tammikuuta 1918 *Uudessa Suomettaressa* kerrottiin, miten "Helsingin ja sen läheisen ympäristön punakaartit ovat eilen alkaneet yleisen liikehtimisen. Eilen illalla sytytettiin Työväen talon torniin tätä ilmaiseva merkkituli ja sen johdosta alkoi aseistettuja kaartilaisia liikkua kokoontumispaikkoihin. --- Viime yönä odotettiin näiden ryhtyvän joihinkin toimenpiteisiin, mutta lehteä painoon pantaessa ei tästä ollut mitään tietoa."

Seuraava *Uusi Suometar* ilmestyi 13. huhtikuuta. Punaisessa Suomessa saivat ilmestyä vain kapinallisten omat lehdet – ennen muuta *Työmies* ja *Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantaja*.

Hyvät kuulijat

Jos sadan vuoden takaisten lehtien ulkonäkö oli harmaa, niin teksti oli etenkin vasemmistossa värikästä – usein tulipunaista. Jari Ehrnrooth on väitöskirjassaan puhunut "arkaaisesta vihasta". joten tarjottiin myös agitaattorien puheissa.

Uudessa Päivässä etenkin pakinoitsija *Sissi* eli Eino Railo osasi sivaltaa. Vauhdikkaasti otti kantaa myös vapaussoturina kaatunut Juhani Siljo marraskuun 1917 tilanteeseen runossaan Spitaali:

Käy spitaalitautiset vapaina meillä
He mataa lieroina mailla ja teillä,
pian taivaankannen ne tartuttaa,
niit' ellei kohta jo niele maa!

Tuli tauti Idästä – alhaiso-vapaus.
Moni uskoi: vaaraton tartuntatapaus;
Ei Suomen miehen se veriin jää,
vaikk' ihoa hiukan näivettää.

Ja kuitenkin tauti se tarttui, se varttui
ja valkosuomuja ihoon karttui!

Veri kaikille myrkyille altis jo on,
koko sielu turta ja tunnoton!

Tuli Idästä tauti ja Itään kääntyy
mies Suomen, ja veljeilemään jo vääntyy
kera tartunnan tuojan saastaisen,
oman maansa, kuohilas, kavaltaen.

– Ulos maasta, Horna!

Punainen lehdistö ei tyytynyt kevättalvella 1918 vain värittämään tekstejään, vaan tarjosi nykyisen käsitteistön mukaan "vaihtoehtoista totuutta". Lennokkaimmin tässä kunnostautui *Työmiehen* viimeinen toimittaja Algoth Untola eli Maiju Lassila, joka kertoi 12. huhtikuuta voittoisan punaisen armeijan lähestyvän Vaasaa, kun saksalaiset joukot olivat jo Leppävaarassa.

Arvoisa juhlaväki

Vaikka ääri-ilmiot sivuuttaa, suomalaiset elivät sata vuotta sitten omissa mediakuplissaan. Totuus löytyi omista äänenkannattajista. Tämäkin selittää – puolin ja toisin – kansallista murhenäytelmää 1918.

Laillisen hallituksen voitto pelasti Suomen joutumasta osaksi neuvostoimperiumia ja paljolta muulta, mutta hinta oli myös vihapuheiden takia hirvittävä. Sadan vuoden takaiset tapahtumat kannustavat siis vaalimaan median etiikkaa, totuutta ja malttia.